

प्रदेश लोक सेवा आयोग, प्रदेश नं. २
कृषि सेवा अन्तर्गतका प्लान्ट प्रोटेक्सन, एग्रोनोमी, हर्टिकल्चर, एगू. एक्सटेन्सन, स्वायल साइन्स र एगू.इको.एण्ड मार्केटिङ्ग समूह, सहायक
पञ्चौं, प्राविधिक सहायक वा सो सरह पदका खुला तथा अन्तर सेवा प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

पाठ्यक्रमको रूपरेखा:- यस पाठ्यक्रमको आधारमा निम्नानुसार चरणमा परीक्षा लिइने छ :

प्रथम चरण	लिखित परीक्षा	पूर्णाङ्क :- १००
द्वितीय चरण	अन्तर्वार्ता	पूर्णाङ्क :- २०

प्रथम चरण – लिखित परीक्षा योजना (Examination Scheme)

विषय	पूर्णाङ्क	उत्तीर्णाङ्क	परीक्षा प्रणाली	प्रश्न संख्या X अङ्कभार	समय
सेवा सम्बन्धी	१००	४०	वस्तुगत बहुवैकल्पिक (Multiple Choice)	५० प्रश्न X २ अङ्क = १००	४५ मिनेट

द्वितीय चरण

विषय	पूर्णाङ्क	परीक्षा प्रणाली
अन्तर्वार्ता	२०	मौखिक

द्रष्टव्य :

- लिखित परीक्षाको माध्यम भाषा नेपाली वा अंग्रेजी अथवा नेपाली र अंग्रेजी दुवै हुन सक्नेछ ।
- लिखित परीक्षामा यथासम्भव निम्नानुसार प्रश्नहरू सोधिनेछ ।

पाठ्यक्रमको	1	2	3	4	5	6	7
प्रश्न संख्या	14	6	6	6	6	6	6

३. वस्तुगत बहुवैकल्पिक (Multiple Choice) प्रश्नहरूको गलत उत्तर दिएमा प्रत्येक गलत उत्तर बापत २० प्रतिशत अङ्क कट्टा गरिनेछ । तर उत्तर नदिएमा त्यस बापत अङ्क दिइने छैन र अङ्क कट्टा पनि गरिने छैन ।

४. यस पाठ्यक्रम योजना अन्तर्गतका पत्र/विषयका विषयवस्तुमा जेसुकै लेखिएको भए तापनि पाठ्यक्रममा परेको कानून, ऐन, नियम तथा नीतिहरू परीक्षाको मिति भन्दा ३ महिना अगाडि (संशोधन भएको वा संशोधन भई हटाईएको वा थप गरी संशोधन भई) कायम रहेकोलाई यस पाठ्यक्रममा परेको सम्झनु पर्दछ ।

५. प्रथम चरणको लिखित परीक्षाबाट छनौट भएको उम्मेदवारहरूलाई मात्र द्वितीय चरणको अन्तर्वार्तामा सम्मिलित गराइनेछ ।

६. पाठ्यक्रम लागू मिति :- २०७८/५/४

पत्र/ विषय :- सेवा सम्बन्धी

१. कृषि सम्बन्धी

- १.१ नेपालको संविधानमा कृषि तथा खाद्य सम्बन्धी व्यवस्था
- १.२ निजामती सेवा ऐन, २०४९ तथा नियमावली, २०५० मा कर्मचारीको आचरण, विदा र सजाय सम्बन्धी व्यवस्था
 - प्रदेश निजामति सेवा ऐन, २०७७
 - प्रदेश लोकसेवा आयोग ऐन, २०७६ र नियामवली, २०७८
- १.३ राष्ट्रिय कृषि नीति, २०६१
- १.४ चालू योजनामा कृषि क्षेत्रका प्राथमिकता, लक्ष्य, उद्देश्य, कार्यक्रम एवं कार्यान्वयन रणनीति
- १.५ कृषि विकास रणनीति, २०१५-२०३५ र यसका विशेषताहरु
- १.६ वर्तमान कृषि विभागको संरचना र उपलब्धि
- १.७ कृषि विकास कार्यक्रम तर्जुमाका आधार र एकीकृत प्रसारसेवा कार्यक्रम
- १.८ कृषि विकास कार्यक्रममा ऋण, उत्पादन सामग्री, कृषि औजार तथा उपकरण, बजार तथा मूल्य व्यवस्था
- १.९ प्रमुख कृषि जन्य वस्तुहरुको उत्पादन लागत तथा मूल्य निर्धारण
- १.१० कृषि विकासमा सरकारी, सहकारी, निजी क्षेत्र तथा महिला एवं युवाका भूमिका
- १.११ नेपालका अर्थतन्त्रमा कृषि क्षेत्रका महत्व र नेपालका कृषि क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरु
- १.१२ नेपालका प्रमुख बालीहरु तथा तिनको उत्पादन अवस्था
- १.१३ उत्पादन वृद्धिको लागि अपनाइने उत्पादन र उत्पादनोपरान्त (Post-harvest) प्रविधि
- १.१४ कृषि विकासमा कृषि प्रसार, कृषि अनुसन्धान र कृषि शिक्षाका महत्व
- १.१५ प्राङ्गारिक कृषि
- १.१६ कृषि विकासका कार्यक्रम तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा कृषि तथ्याङ्कका महत्व
- १.१७ कार्यक्रम कार्यान्वयनमा सुपरिवेक्षण, अनुगमन एवं मूल्यांकनका भूमिका
- १.१८ कृषि विकासका लागि सञ्चार कार्यक्रमका आवश्यकता एवं विकसित नयाँ प्रविधिहरु
- १.१९ कृषि विकासका लागि तालीम कार्यक्रमका भूमिका
- १.२० कृषि क्षेत्रमा जोखिम व्यवस्थापन तथा बाली वीमा सम्बन्धी व्यवस्था
- १.२१ कृषि विकासमा ग्रामीण पूर्वाधार (सिंचाइ, कृषि सडक, कोल्डस्टोर, बजार आदि) का महत्व
- १.२२ कृषि आधुनिकीकरण तथा व्यवसायीकरणवार सामान्य जानकारी
- १.२३ जलवायु परिवर्तन र यसले नेपालका कृषि क्षेत्रमा पुऱ्याएका असर/प्रभावहरु र न्यूनीकरणका उपायहरु
- १.२४ दिगो कृषि विकासका सिद्धान्तहरु
- १.२५ संघीयतामा कृषि क्षेत्र एवं कृषि विकास कार्यक्रममा स्थानीय तहहरुका भूमिका
- १.२६ प्रदेश नं.२ कृषि संग सम्बन्धित ऐन, नियम, निर्देशिका, नीति, रणनीति, योजना र मापदण्ड
- १.२७ प्रदेश नं.२ कृषि को अवस्था तथा स्थिति

२. बागवानी

- २.१ दीर्घकालीन कृषि र आर्थिक विकासमा बागवानी क्षेत्रका महत्व
- २.२ नेपालमा बागवानीजन्य बालीहरु (फलफूल, तरकारी, आलु तथा मसला)का सिफारिश गरिएका जातहरु

- २.३ प्रमुख फलफूल बालीहरू (आँप, लिची, केरा भूईँकटहर, अम्बा, सुन्तला, स्याउ, किवी) का खेती गर्न उन्नत तरिका, प्रसारण, काँटछाँट, मलखाद व्यवस्थापन, रोग कीराहरू तथा अन्य विकृतिहरू र तिनका व्यवस्थापन, उत्पादन, प्रशोधन, भण्डारण र ढुवानी
- २.४ फलफूल, तरकारी तथा अलैंची बालीको नर्सरी स्थापना तथा व्यवस्थापन
- २.५ प्रमुख तरकारी बालीहरू (काउली समूह, जर समूह, फल समूह, फर्सी समूह, सागपात समूह) का उन्नत खेती प्रविधि
- २.६ फलफूल तथा तरकारी खेतीमा हाइब्रीड (वर्णसंकट) जातहरूको प्रयोग र महत्व
- २.७ बेमौसमी तरकारी खेती प्रविधिका महत्व र आवश्यकता एव बेमौसमी खेती प्रविधिहरू (प्लाष्टिक घर, ग्रीन हाउस, एग्री नेट हाउसमा खेती)
- २.८ करेसावारी (Kitchen Garden) का परिभाषा, महत्व र व्यवस्थापन तरिका
- २.९ उन्नत आलु उत्पादन प्रविधि तथा भण्डारण गर्ने तरिकाहरू
- २.१० नेपालमा फलफूल, तरकारी, आलु तथा मसला बालीहरूको बजार व्यवस्था तथा समस्याहरू
- २.११ नेपालमा मसलावाली (अलैंची, अदुवा, बेसार) का स्थिति एवं उन्नतखेती प्रविधि
- २.१२ नेपालमा चिया तथा कफी खेतीको महत्व तथा सम्भाव्यता
- २.१३ नेपालमा फूल खेती (Floriculture) र कट फलावर (Cut flower) मा प्रयोग हुने फूलहरू
- २.१४ बागवानी बालीहरूमा मलखाद, सिंचाइ तथा मल्लिचि प्रविधिहरू
- २.१५ बाली उत्पादन उपरान्तका क्षतिहरू र न्यूनीकरणका उपायहरू (उत्पादन लिन उचित समय, फलफूल पकाउने, भण्डारण, सफाइ, छनौट, क्युरिङ्ग, ग्रेडिङ्ग, मैन लगाउने, उपचार, कोल्ड चैन)

३. कृषि प्रसार

- ३.१ कृषि प्रसार - परिचय, अवधारणा, सिद्धान्त र महत्व
- ३.२ कृषि प्रसार कार्यकता र निजमा हुनुपर्ने गुणहरू
- ३.३ नेपालमा सञ्चालन भएका विभिन्न कृषि प्रसार पद्धतिहरू
- ३.४ नेपालमा सञ्चालित विभिन्न कृषिप्रसार तरिकाहरू र तिनीहरूको सञ्चालन विधि
- ३.५ अगुवा कृषक तथा कृषक समूहको परिचय, महत्व एवं कृषि प्रसारमा अगुवा कृषकका भूमिका
- ३.६ कृषि विकास कार्यमा अगुवा कृषकहरूको परिचालन
- ३.७ कृषक समूह गठन प्रकृया एव प्रभावकारी परिचालन, कृषक समूह मार्फत कृषि प्रसार काय सञ्चालन
- ३.८ कृषि प्रसारमा स्थानीय नेतृत्वका भूमिका
- ३.९ उपयुक्त कृषि प्रसार तरिका छनौटका आधारहरू
- ३.१० Innovation, Diffusion बलम Adopters Categories
- ३.११ कृषि सञ्चार र प्रविधि प्रसारणमा श्रव्यदृश्य सामग्री, मोवाइल एप्लिकेशन र किसान कल सेन्टर
- ३.१२ कृषि तालिम र यसका महत्व तथा कृषक तालिममा आवश्यकता पहिचान
- ३.१३ प्रभावकारी तालिम सञ्चालनका आधारहरू

४. बाली विज्ञान

- ४.१ बाली विज्ञानका परिभाषा र नेपालमा बाली विकासको महत्व
- ४.२ नेपालमा लगाइने खाद्यान्न, दलहन र तेलहन बालीहरूको वैज्ञानिक नामाकरण र वर्गीकरण
- ४.३ नेपालका हावापानी अनुसार हालसाल सिफारिश गरिएका बालीहरू (धान, मकै, गहुँ, कोदो, उखु, जुट, भटमास, मुसुरो, तोरी) का जात र तिनीहरूका पाक्न अवधि, सरदर उत्पादन क्षमता, सिफारिश क्षेत्र र मुख्य विशेषताहरू

कृषि सेवा अन्तर्गतका प्लान्ट प्रोटेक्सन, एग्रोनोमी, हर्टिकल्चर, एगू. एक्सटेन्सन, स्वायल साइन्स र एगू.इको.एण्ड मार्केटिङ्ग समूह, सहायक पाचौं, प्राविधिक सहायक वा सो सरह पदका खुला तथा अन्तर सेवा प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

४.४ बीउको परिभाषा, प्रमाणिकरण तथा यथाथ संकेतपत्र पद्धति अनुसार बीउका पुस्ताहरूका नाम एवं पुस्ता जनाउन टयांगका रंग

४.५ असल बीउका गुणहरू, बीउको गुणस्तर कायम राख्न अपनाउनु पर्ने विधिहरू

४.६ धान, मकै, गहुं, कोदो, उखु, जुट, भटमास, मास, मुसुरा र तोरी बालीहरूको उन्नत खेती प्रविधि :

४.७ नेपालका विभिन्न क्षेत्रमा प्रचलित बालीचक्र, तिनको महत्व, उदाहरण र संकेत चिन्ह

५. बाली संरक्षण

५.१ नेपालका प्रमुख खाद्यान्न, नगदे, तरकारी एवं फलफूल बालीका प्रमुख रोग, किरा, मुसा एवं भारपातका

नाम, पहिचान, नोक्सानी, लक्षण एवं रोकथाम प्रविधि

५.२ एकीकृत शत्रुजीव व्यवस्थापन (Integrated pest management) का महत्व र तरिकाहरू

५.३ कृषि विकासमा उत्पादनोपरान्तको रोगकिरा व्यवस्थापनका महत्व र यस क्षेत्रमा उपलब्ध प्रविधिहरू

५.४ बाली संरक्षण प्रयोगशाला निदान सेवाका लागि प्रयोग हुन सामान्य विधिहरू

५.५ रोग, किरा एवं भारपात तथा यिनको प्राकृतिक शत्रुहरू (मित्रजीव) का सर्वेक्षण /Surveillance विधि

५.६ मौरी पालन, रेशम किरा पालन तथा किम्व खेतीका उन्नत प्रविधि

५.७ नेपालमा खेती गरिएका च्याउका प्रजाती र अन्य तथा गोत्रे च्याउ खेती प्रविधि

५.८ रोग किरा व्यवस्थापनमा एबिलत Quarantine का भूमिका

५.९ जीवनाशक विषादी ऐन, २०४८ र जीवनाशक विषादी नियमावली, २०५० का विशेषताहरू

५.१० विरुवा संरक्षण ऐन, २०६४ र विरुवा संरक्षण नियमावली, २०६४ का विशेषताहरू

५.११ नेपालमा प्रतिबन्ध गरिएका विषादीहरू, विषादीका सुरक्षित प्रयोग र विषादी अवशेष द्रुत

विश्लेषण (RBPR)

५.१२ जैविक तथा वानस्पतिक विधिबाट बाली संरक्षण

६. कृषि अर्थशास्त्र

६.१ कृषि अर्थशास्त्रका परिचय र कृषि विकासमा यसका महत्व

६.२ माग तथा आपूर्तिको परिचय र नियम

६.३ बजारमुखी कृषि उत्पादन योजनाका अवधारणा

६.४ कृषि विकासमा बजारको महत्व

६.५ फार्मगेट, थोक तथा खुद्रा मुल्यका अवधारणा

६.६ समूह बजार, हाट बजार, सहकारी बजारको परिचय, वर्तमान स्थिति र कृषि विकासमा यसको महत्व

६.७ खाद्य तथा पोषण सुरक्षाको अवधारणा

६.८ उत्पादन लागतका परिचय र तुलनात्मक लाभका बालीहरूका पहिचानमा यसका भूमिका

६.९ प्राथमिक तथ्यांक (Primary data) र सहायक तथ्यांक (Secondary data) का परिचय तथा श्रोतहरू

एवं तथ्यांक संकलन गर्दा ध्यान दिनु पर्ने कुराहरू

६.१० तथ्यांक प्रशोधन तथा टेबुलेशनमा Mean, Median र Mode का प्रयोग

६.११ कृषि उद्यम (Agri-business) का परिचय र नेपालमा यसका सम्भावनाहरू

६.१२ नेपालमा वस्तुगत कृषि उपजहरूको बजार प्रणाली बारे जानकारी

६.१३ कृषिवस्तुमा मल्य अभिवृद्धि श्रृंखला विकासका परिचय तथा महत्व

७. माटो व्यवस्थापन

- ७.१ माटोका परिभाषा, माटो निर्माणको प्रक्रिया र नेपालका माटोवार संक्षिप्त जानकारी
- ७.२ माटोका गुणहरू
 - ७.२.१ भौतिक गुण - बनाट, बनौट संरचना, घनत्व, रंग, चिस्यान
 - ७.२.२ रसायनिक गुण - माटोका प्रतिक्रिया, प्रांगारिक पदार्थ, कार्बन, नाईट्रोजन अनुपात
 - ७.२.३ जैविक गुण - राईजोबियम र एजोटोब्याक्टर
 - ७.२.४ अम्लीय र क्षारीय माटोका सुधार किन र कसरी
- ७.३ बिरुवालाइ आवश्यक निम्न खाद्यतत्वहरूका काम र यिनका कमी हुंदा देखिने लक्षण र रोकथामका उपायहरू
 - ७.३.१ मुख्य तत्वहरू - नाईट्रोजन, फस्फोरस र पोटास
 - ७.३.२ सहायक तत्वहरू - क्याल्सियम, म्याग्नेसियम र गन्धक
 - ७.३.३ सूक्ष्म तत्वहरू - फलाम, तामा, जस्ता, म्याग्नेज, मोलिबडेनम, सुहाग (बोरोन) र क्लोरिन
- ७.४ मल र मलखाद
 - ७.४.१ प्रांगारिक मलहरू (कम्पोष्ट मल, गोठेमल, भर्मिकम्पोष्ट, सूक्ष्म जैविक मल, कुखुराका मल, हरियो मल, बायोग्याँस लेदोका मल)
 - ७.४.२ रसायनिक मलहरू (नाईट्रोजनयुक्त, फस्फोरसयुक्त, पोटासयुक्त, मिश्रित र यौगिक, सहायक खाद्यतत्वयुक्त, सूक्ष्मतत्वयुक्त)
 - ७.४.३ मलको मात्रा निकाल्ने तरिका
 - ७.४.४ मलका प्रकृति, प्रयोग समय र प्रयोग गर्ने तरिकाहरू
- ७.५ माटो जाँच सेवा:
 - ७.५.१ माटोका नमूना लिन तरिका: किन, कहिले र कसरी
 - ७.५.२ माटो जाँचका लागि माटोका तयारी
 - ७.५.३ प्लत दयह बाट नाईट्रोजन, फस्फोरस, पोटास तथा पि.एच. पत्ता लगाउन तरिका
- ७.६ माटो शिविर र यसका महत्व, घुम्ती माटो परीक्षण प्रयोगशालावाट माटो जाँच
- ७.७ माटोका उर्वराशक्ति कायम राख्ने र बाली उत्पादनमा यसको व्यवस्थापन र महत्व
- ७.८ भू-क्षय (Soil Erosion) र यसका कारण, प्रकार तथा व्यवस्थापन